

OPORTUNITĂȚILE DEZVOLTĂRII AGROTURISMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ștefan STADNIC, master în managementul turismului,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Stanislav STADNIC, dr., conf. univ.,
Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *The Republic of Moldova has a rich natural and anthropogenic potential, but insufficient use of resources through agritourism is determined by poorly developed infrastructure (roads, water supply and sewage). The development of in the Republic of Moldova is supported by various activities, organized and carried out by various governmental and non-governmental structures and organizations.*

Keywords: *agritourism, natural potential, strategy.*

Potențialul natural pentru promovare și dezvoltare a turismului și a agroturismului

În rezultatul elaborării Strategiei de dezvoltare a turismului „Turism 2020”, inițiate de Agenția Turismului cu participarea experților din domeniu, a fost evaluat sectorul turistic din Republica Moldova. S-a constatat că Republica Moldova „... este o țară mică cu o diversitate mare de obiecte de interes turistic amplasate la distanțe mici de principalele orașe-centre hoteliere” și dispune de peste 15 mii atracții turistice antropice și peste 300 arii naturale importante. Experții au atestat câteva mii de stațiuni preistorice, circa 400 seliști din perioada Cucuteni-Tripolie, circa 50 horodiști fortificate antice, circa 500 seliști medievale timpurii, numeroase cetăți medievale din pământ, 6 cetăți medievale din piatră (în diferite stadii de conservare), peste 1000 de monumente de arhitectură protejate, circa 50 mănăstiri ortodoxe. S-a menționat că patrimoniul respectiv este relativ uniform dispersat pe teritoriul național, iar valoarea acestuia motivează suficient vizitele turistice, însă starea de degradare și expresivitatea joasă a obiectelor turistice îl face neatractiv, în primul rând, pentru cetățenii Republicii Moldova și turiștilor de peste hotare [10].

Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova, în Raportul de evaluare a implementării Strategiei de Dezvoltare a Turismului în perioada 2003-2012, evidențiază unele avantaje ale turismului moldovenesc [9, p. 3]:

a) în plan regional:

- *Moldova este o destinație regională vizitată și, în același timp, un furnizor de călători;*
- *Moldova are o colaborare internațională deschisă;*
- *Moldova se promovează ca destinație turistică;*
- *Există o evoluție pozitivă a pieței turismului receptor din țările regiunii;*
- *Conexiune regională relativ suficientă a destinației Moldova.*

b) în plan intern, național:

- *Cadrul instituțional este favorabil pentru dezvoltarea turismului;*
- *Moldova are atracții turistice importante;*
- *Piața turistică este dinamică;*
- *Sunt noi oportunități de dezvoltare în destinațiile turistice.*

În „Lexicon de termeni turistici” (citată de CEAUȘU Felicia, 2011) se menționează că agroturismul „... reprezintă forma de turism, practică în mediul rural, bazată pe asigurarea, în cadrul gospodăriei țărănești, a serviciilor de: cazare, masă, agrement și altele. Prin agroturism se valorifică, astfel, în mod superior, resursele naturale și antropice ale zonei, contribuind la ridicarea nivelului de trai al populației rurale. Spre deosebire de turismul rural, agroturismul presupune: cazarea în gospodăria țărănească (pensiune etc.); consumarea de produse agricole din gospodăria respectivă; participarea într-o măsură mai mare sau mai mică, la activitățile agricole specifice” [3, p. 63].

Oportunitățile dezvoltării agroturismului sunt determinate de faptul că turiști din țările industrializate, în care s-a păstrat doar parțial condițiile de viață din mediul rural neschimbate, „... vor trăi senzația că pentru o vreme pătrund într-o altă dimensiune temporală, de obicei mai calmă, relaxată, idilică” [3, p. 66].

Dezvoltarea agroturismului în Republica Moldova este favorizată prin faptul că din suprafața totală – 3384,6 mii ha (situația la 01 ianuarie 2017) 2499,8 mii ha revin terenurilor agricole (fig. 1), ceea ce constituie 73,9% [1, p. 289].

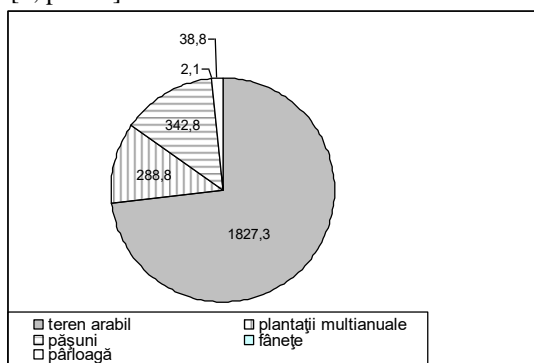

Fig. 1. Structura terenurilor agricole în Republica Moldova, la 1 ianuarie 2017 [1, p. 290].

Din cadrul terenurilor agricole, terenului arabil îi revin 1827,3 mii ha sau 73,1%, plantațiilor multianuale – cca. 11,6% (288,8 mii ha, inclusiv 133,5 mii ha – livezi și 135,3 mii ha – vii), pășunilor – 13,7% (342,8 mii ha), fânețelor – doar 0,08%, (2,1 mii ha) și cca. 1,6% (38,8 mii ha) – pârloagei.

În gospodăriile agricole sunt cultivate diferite culturi agricole cu ponderea cea mai mare a culturilor cerealiere (tab. 1).

Tablelul 1. Datele privind cultura plantelor în Republica Moldova, anul 2016 [1, pp. 291-294]

Indicatori	Culturi cerealiere și leguminoase boabe	Culturi tehnice	Cartofi, legume și bostănoase	Plante de nutreț
Suprafețe însămânțate cu culturi agricole, mii ha	950,8	447,4	58,9	62,4
Structura suprafețelor însămânțate cu culturi agricole, %	62,6	29,4	3,9	4,1
Recolta globală a culturilor agricole, mii tone	2993,2	1428,1	573,8	133,8

În structura suprafețelor însămânțate culturilor cerealiere și leguminoase (grâu, orz, porumb pentru boabe, mazăre, fasole) le revin 62,6%, culturilor tehnice (sfeclă de zahăr, floarea-soarelui, rapiță, tutun) – 29,4%, cartofilor, legumelor (varză, castraveți, tomate, ceapă, mazăre verde) și bostănoaselor – 3,9%, plantelor de nutreț (porumb pentru siloz, masa verde și fânaj, culturi rădăcinoase furajere, lucerna) – 4,1%. Cele mai mari suprafețe în anul 2016 au revenit porumbului pentru boabe – 468,0 mii ha, grâului de toamnă și de primăvară – 371,3 mii ha și florii-soarelui – 362,4 mii ha.

Dinamica producției agricole (vegetale și animale), în gospodăriile de toate categoriile, se află în creștere. În anul 2016 valoarea producției agricole a constituit 30362 milioane lei (prețuri curen-te), demonstrând creșterea cu 152,8% față de anul 2010 [1, p. 284].

Sectorul agrar al Republicii Moldova poate asigura o gamă diversificată de produse alimentare ecologice, iar, prin practicarea agroturismului, agricultorii își pot valorifica mai bine produsele agricole obținute în gospodărie, precum și produsele de artizanat.

Datele statistice (tab. 2) demonstrează evoluția dezvoltării agroturismului în Republica Moldova în perioada anilor 2010-2016. Numărul pensiunilor turistice și agroturistice în această perioadă s-a dublat, însă capacitatea existentă de primire a sporit doar de 1,3 ori, fiindcă numărul de camere raportat la o pensiune s-a micșorat de la 26,3 în anul 2010, la 17,4 în 2016. La fel și numărul de locuri raportat la o cameră în pensiunile turistice și agroturistice s-a micșorat de la 2,17, în anul 2010, la 2,11, în 2016. Deși umărul turiștilor cazați în pensiunile turistice și agroturistice în perioada analizată a sporit de 1,6 ori, numărul înnopțărilor turiștilor s-a micșorat cu 19%, iar indicii de utilizare netă a capacității de cazare s-a micșorat cu 2,8%.

Tablelul 2. Datele privind evoluția pensiunilor turistice și agroturistice cu funcțiuni de cazare, perioada 2010-2016 [1, pp. 211-219]

Nr. d/o	Indicii	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	Numărul pensiunilor	13	15	19	19	24	26	26
2	Capacitatea existentă de primire turistică, inclusiv:							
	numărul de camere	342	391	428	397	457	428	452
	numărul de locuri	743	813	905	867	990	909	955
3	Numărul turiștilor cazați, total	13290	11701	11570	11526	8208	9283	21343
	din care străini	2383	2417	3881	4353	1402	1730	2725
4	Numărul înnoptărilor turiștilor, total	43583	37317	36895	34513	24912	24690	35306
	din care străini	7219	8482	15240	15380	4689	5330	6536
5	Indicii de utilizare netă a capacității de cazare, procente	18,9	15,7	16,6	15,7	14,2	10,7	16,1

Din datele prezentate nu poate fi separată statistica evoluției pensiunilor agroturistice aparte, însă, spre deosebire de alte tipuri de turism, agroturismul „... nu are nevoie de o bază dezvoltată de cazare și alimentare, poate cu succes să se dezvolte utilizând locuințele existente din gospodăriile rurale, precum și spațiile de agrement în raza gospodăriei individuale” [8, p. 6].

Republica Moldova dispune de un bogat potențial natural și antropoc, însă valorificarea insuficientă a resurselor prin agroturism este determinată de infrastructura (drumuri, alimentări cu apă, canalizări) slab dezvoltată.

Politici de promovare și dezvoltare a agroturismului

Botezatu Angela (2016) în teza de doctor menționează că „... politica în domeniul turismului vizează acțiunea conștientă a statului democratic în direcția stabilirii obiectivelor la nivel macro-economic de atins pentru o anumită perioadă de timp, precum și mijloacele directe și indirecte necesare pentru a pune în practică aceste obiective” [2, p. 46].

În ultimii ani au fost elaborate 3 documente strategice pentru dezvoltarea turismului, 3 ediții ale Legii turismului, și un șir de acte normative de implementare a acestora. Documente de politici publice de bază în domeniul turismului elaborate în Republica Moldova sunt [9, pag. 3]:

- Concepția de Dezvoltare a Turismului 1997-2005;
- Strategia de Dezvoltare Durabilă a Turismului 2003-2015;
- Strategia de Dezvoltare a Turismului „Turism 2020”.

Doar în Strategia de Dezvoltare a Turismului „Turism 2020” este stipulată o viziune și misiune clară (tab. 3), care presupune ca până în anul 2020 turismul urmează să devină un sector economic dinamic, orientat spre satisfacerea cererii din domeniu și promovarea ospitalității moldovenești.

Tabloul 3. Scopul și misiunea turismului în documentele publice [2, p. 46]

Concepția de Dezvoltare a Turismului 1997-2005	Strategia de Dezvoltare Durabilă a Turismului 2003-2015	Strategia de Dezvoltare a Turismului „Turism 2020”
<i>Scop:</i> Crearea unei industrii turistice eficiente în structura economiei naționale a Republicii Moldova	<i>Scop:</i> Crearea unei baze adecvate pentru dezvoltarea turismului intern și internațional în Republica Moldova într-un mod integrat, echilibrat și durabil, astfel, încât să aducă beneficii culturale și socio-economice considerabile țării și comunităților ei	<i>Scop:</i> Impulsionarea activității turistice în Republica Moldova prin dezvoltarea turismului intern și receptor
Viziune: Lipsă	Viziune: Lipsă	<i>Viziune:</i> Până în anul 2020 turismul urmează să devină un sector economic dinamic, orientat spre satisfacerea cererii din domeniu și promovarea ospitalității moldovenești

Drept rezultat al evaluării situației despre infrastructura turistică în Republica Moldova în cadrul Strategiei de Dezvoltare a Turismului „Turism 2020”, aprobate prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 338 din 19.05.2014, au fost constatate următoarele deficiențe [5]:

- 1) starea fizică a drumurilor în țară este la nivel foarte scăzut;

- 2) Republica Moldova dispune de un singur aeroport internațional;
- 3) prețurile la rutele aeriene nu sunt competitive pe piața din regiune;
- 4) transportul naval de călători practic lipsește;
- 5) prețurile la transportul turistic nu stimulează dezvoltarea turismului intern;
- 6) nu există diferențiere de prețuri pentru diverse forme de turism, în special pentru turismul social;
- 7) personalul de deservire în transportul turistic rutier, în special taxi, necesită instruire pentru îmbunătățirea calificării;
- 8) grupurile sanitare pe arterele rutiere de bază ale țării sunt insuficiente și necalitative, iar pe drumurile de importanță locală lipsesc.

Strategia [5] prevede reabilitarea a 20 obiective turistice, crearea a 50 popasuri, crearea a patru sisteme informaționale, semnarea a 7 acorduri cu alte state, crearea a 4 noi rute conectate la UE, organizarea a 8 expoziții internaționale, 20 forumuri, includerea sistemului de vouchere. De asemenea, se prevede că numărul turiștilor străini va crește cu 3-4% anual. Strategia mai prevede perfecționarea cadrului normativ în domeniul turismului în conformitate cu cerințele pieței turistice, racordate la standardele europene; valorificarea potențialului turistic național și promovarea imaginii Republicii Moldova ca destinație turistică; dezvoltarea regională a turismului; sporirea nivelului de pregătire a cadrelor de specialitate și a calității serviciilor turistice; precum și modernizarea tehnologică a industriei turistice prin utilizarea tehnologiei informației și a comunicațiilor.

Strategia de Dezvoltare a Turismului „Turism 2020” [5] a fost lansată sub motto-ul: „*Turismul trebuie să devină recolta bănească a Republicii Moldova!*” și prognozează că volumul încasărilor din activitatea turistică, doar în cadrul turismului intern și receptor, în anii 2014-2020, va constitui suma de 1099,3 mil. de lei. Totodată, prognozele indică o creștere a contribuției ramurii în dezvoltarea economiei, exprimată în creșterea procentului în produsul intern brut al încasărilor din activitatea turistică cu 0,3%. În scopul realizării acestei strategii au fost alocate 167 mil. de lei, iar venitul planificat trebuie să depășească cheltuielile de 6,5 ori.

Pe lângă *impactul financiar*, Strategia [5] prevede un *impact economic* (dinamizarea activității în alte ramuri conexe, sporind cota fiecăreia în activitatea economică a țării), *impactul cultural* (valorificarea potențialului turistic prin includerea în ofertele turistice a resurselor turistice, bazate, în mare parte, pe patrimoniul cultural, inclusiv tradițiile, obiceiurile, evenimentele culturale) și un *impact social* (dezvoltarea ramurii turistice va contribui la crearea de noi locuri de muncă, la extinderea și diversificarea pieței de desfacere a produselor agricole, solicitate de sectorul turistic, în special, în mediul rural).

Strategia dată [5] reprezintă o nouă direcție în dezvoltarea ramurii turistice din Republica Moldova care se va implementa în 3 etape. Prima etapă s-a încheiat în anul 2016, a doua cuprinde intervalul anilor 2017-2018, iar cea de a treia – anii 2019-2020.

Este necesar de remarcat că, în Strategie, nu este pus în evidență separat agroturismul nici ca forma de turism activ, nici în lista formelor de turism ce necesită impulsione, nici în formele de turism de perspectivă. În cadrul formelor de turism activ se menționează doar turism rural ca „... *formă motivațională de turism care se desfășoară în mediul rural, orientată spre utilizarea resurselor turistice locale (naturale, culturale etc.), cunoașterea obiceiurilor și tradițiilor locale, gospodăriilor țărănești etc. Turismul rural vizează turiștii care beneficiază de următoarele servicii: cazare în pensiunile agroturistice, alimentație cu produse ecologice pure crescute și preparate în zonă, agrement. De asemenea, turiștii pot fi implicați, în funcție de sezon, în activitățile agricole și în viața satului*” și se prevede simplificarea procedurilor ce țin de inițierea afacerilor în domeniul turismului rural [5, Anexa 1, pp. 7-10].

Totodată, drept rezultat al implementării strategiei „Turism 2020”, Guvernul Republicii Moldova, prin Hotărârea cu privire la modul de repartizare a mijloacelor Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural, prevede în cadrul *Priorității III. Sporirea investițiilor în infrastructura fizică și cea a serviciilor din mediul rural, inclusiv în infrastructura aferentă întreprinderilor agricole plasate în extravilan, Măsurii 4. Îmbunătățirea și dezvoltarea infrastructurii rurale, art. 105 Domeniul de acțiune: Alocarea mijloacelor financiare pentru* [6]:

1) construcția/ reconstrucția și renovarea infrastructurii aferente exploatațiilor agricole deținute în proprietate, procurate începând cu anul precedent celui de subvenționare și date în exploatare începând cu 1 noiembrie al anului precedent celui de subvenționare pentru:

- a) construcția și reabilitarea drumurilor și podurilor de acces la exploatațiile agricole;
- b) construcția și reabilitarea sistemelor de alimentare cu gaz, apă și sisteme de canalizare pentru exploatațiile agricole;
- c) liniile și echipamentul de alimentare cu energie electrică;
- d) construcția și reabilitarea bazinelor de acumulare a apei pentru irigare, precum și construcțiile hidrotehnice aferente acestora (diguri, sisteme de scurgere);
- e) investițiile efectuate în construcția sistemelor de producere a energiei regenerabile;

2) construcția/reconstrucția și renovarea pensiunilor **agroturistice** rurale, cu respectarea limitelor de cazare stabilite prin Normele metodologice și criteriile de clasificare a structurilor de primire turistică cu funcțiuni de cazare și servire a mesei în cadrul exploatațiilor agricole deținute în proprietate, procurarea de utilaje, echipamente și instalații noi conexe activității de agroturism începând cu anul doi precedent celui de subvenționare și date în exploatare începând cu data de 1 noiembrie a anului precedent celui de subvenționare:

- a) construirea, modernizarea sau extinderea clădirilor operaționale și instalațiilor aferente rețelelor de utilități, construcțiilor speciale pentru utilități, cu respectarea limitelor de cazare stabilite prin Normele metodologice și criteriile de clasificare a structurilor de primire turistică cu funcțiuni de cazare și servire a mesei;
 - b) achiziționarea utilajelor, echipamentelor și instalațiilor noi, echipamentului IT și software pentru administrarea afacerii;
 - c) achiziționarea articolelor de mobilier pentru utilizare în cadrul afacerii, unelte și dispozitive, inclusiv cele pentru protecția împotriva incendiilor și pentru protecția muncii;
 - d) desfășurarea lucrărilor pentru pregătirea terenurilor aferente pensiunilor turistice, de recreere și divertisment în zonele rurale (cuprinzând alei și platforme, spații verzi, terenuri de sport și piste, zone de campare, baruri-terase în aer liber);
- 3) crearea sau extinderea unităților meșteșugărești – ateliere de lucrare a lemnului, de confecționat obiecte artisanale, de confecționat ceramică, de croitorie, broderie, tricotaje, împletituri, de fierărie, de prelucrare a pieilor, papurii și răchitei etc.:

- a) construcția, modernizarea și extinderea clădirilor operaționale și a utilităților conexe unităților meșteșugărești;
- b) achiziționarea de utilaje, echipamente și instrumente noi specifice activităților meșteșugărești, incluzând echipamente și dispozitive pentru utilități;
- c) achiziționarea articolelor de mobilier, uneltelor și dispozitivelor, inclusiv hardware și produse software, pentru prelucrarea și marketingul produselor meșteșugărești.

Mărimea sprijinului acordat se calculează în proporție de 40-50% din costul investiției realizate, iar plafonul maxim variază în limitele 0,03-1,00 mil. lei per beneficiar. Cel mai mic sprijin (30 mii lei per beneficiar) se acordă pentru crearea sau extinderea unităților meșteșugărești, iar cel mai mare (1 mln. lei per beneficiar) – pentru construirea și modernizarea de pensiuni turistice rurale [6].

Art. 108 al Hotărârii [6] nominalizează lista documentelor necesare obținerii subvențiilor pentru investiții în construcția/reconstrucția și renovarea pensiunilor **agroturistice** rurale, procurarea de utilaje, echipamente și instalații noi conexe activității de **agroturism**:

- 1) copia schiței de proiect privind amplasarea structurii de primire turistică;
- 2) studiul de fezabilitate;
- 3) copia de pe devizul de cheltuieli;
- 4) procesul-verbal de executare a lucrărilor;
- 5) procesul-verbal de recepție finală;
- 6) copia de pe dispozițiile de plată cu privire la achitarea lucrărilor și materialelor, utilajului și echipamentului tehnologic;
- 7) copia de pe autorizația de funcționare, emisă de autoritățile administrației publice locale;
- 8) structura, amplasarea și nominalizarea camerelor, respectiv a spațiilor de servire a mesei;
- 9) fișa privind încadrarea nominală a spațiilor de cazare sau de servire a mesei pe categorii;

- 10) *schema de încadrare a personalului și ordinele de angajare;*
- 11) *copia de pe certificatul de absolvire a cursurilor de perfecționare profesională din cadrul Centrului Național de Perfecționare a Cadrelor din Industria Turismului sau din cadrul altor instituții în domeniu acreditate, în condițiile legii;*
- 12) *certificatul de clasificare a obiectivului turistic.*

La finele anului 2017, Parlamentul Republicii Moldova adoptă Lege pentru modificarea și completarea Codului funciar [7] prin care se susține dezvoltarea structurilor de primire turistică, din categoria pensiunilor **agroturistice** și se completează Codul funciar cu articolul 38¹ *Folosirea terenurilor cu destinație agricolă în activități de turism rural (agroturism)* cu următorul cuprins: *Proprietarii terenurilor cu destinație agricolă pot amplasa pe aceste terenuri structuri de primire turistică, din categoria pensiunilor agroturistice, fără schimbarea destinației terenurilor respective.*

O altă categorie de acțiuni în susținerea agroturismului în Republica Moldova reprezintă activități de popularizare și informare, organizate și realizate de diferite structuri ale Guvernului Republicii Moldova (Agenția Turismului a Republicii Moldova <http://turism.gov.md/>, Agenția de Dezvoltare Regională <http://adrcentru.md/>; <http://adrnord.md/>; <http://adrsud.md/>, Agenția Națională de Dezvoltare Rurală <http://www.acsa.md/homepage.php?l=ro>), organizații nonguvernamentale și în cadrul proiectelor/programelor europene. Printre astfel de activități pot fi menționate [4]:

- elaborarea unui program de promovare a produselor turistice cu genericul „Brandul Național al Industriei Turismului”;
- lansarea internațională a brandului turistic – Copacul vieții, însoțit de sloganul „Descoperă drumurile vieții” (Discover the routes of life);
- întocmirea aplicației mobile „Moldova Holiday”;
- elaborarea sistemului informațional automatizat „Registrul turismului”;
- publicarea diferitor materiale în susținerea dezvoltării turismului și agroturismului în Republica Moldova (de ex. MIRON, V., MIRON, Marina, Krysztoforowski M., Węsierski J. *Agroturismul în Moldova: 10 pași pentru o afacere de succes*. Chișinău: Î.S. „Tipografia Centrală”, 2015. 200 p.).

Concluzii

1. Republica Moldova are un spațiu relativ mic, dispune de resurse naturale cu însemnătate deosebit de mare în specializarea economică și asigurarea necesităților vitale ale populației, dezvoltarea turismului și agroturismului.
2. Agricultură, ca ramură primordială de activitate a întregii populații a Republicii Moldova, asigură o gamă diversificată de produse alimentare, inclusiv ecologice, ceea ce contribuie la practicarea agroturismului.
3. Datele statistice demonstrează că în ultimii ani se atestă creșterea numărului pensiunilor turistice și agroturistice, a capacității existente de primire, a numărului turiștilor cazați.
4. Pentru valorificarea resurselor din spațiul rural în scopul dezvoltării agroturismului este necesară modernizarea și dezvoltarea infrastructurii, în special a drumurilor.
5. Prioritățile și direcțiile de dezvoltare a sectorului turistic până în anul 2020 în Republica Moldova sunt stipulate în Strategia de Dezvoltare a Turismului „Turism 2020”. Obiectivul general al Strategiei este impulsivarea activității turistice în Republica Moldova prin dezvoltarea turismului intern și receptor.
6. Strategia este lipsită de sintagma „agroturism”, însă dezvoltarea agroturismului se promovează prin forma turismului rural.
7. Drept rezultat al implementării Strategiei, dezvoltarea agroturismului este susținută prin:
 - Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 455 din 21.06.2017 cu privire la modul de repartizare a mijloacelor Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural, care prevede subvenționarea activităților care țin de agroturism;
 - Legea nr. 236 din 17.11.2017 pentru modificarea și completarea Codului funciar nr. 828/1991, care permite folosirea terenurilor cu destinație agricolă în activități de **agroturism**, fără schimbarea destinației terenurilor respective.

8. Dezvoltarea agroturismului în Republica Moldova este susținută prin diverse activități, organizate și desfășurate de diferite structuri și organizații guvernamentale și nonguvernamentale, prin publicarea materialelor care vizează sporirea competitivității sectorului agroturistic.

Bibliografie:

1. *Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Agricultura*, Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2017. 486 p. [online], [citat 29 mai 2018]. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2017/16_AS.pdf
2. BOTEZATU, Angela. *Managementul promovării turismului rural în Republica Moldova*. Teză de doctor în științe economice. Chișinău, 2016. 218 p. (p. 46). [online], [citat 28 mai 2018]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2016/24776/angela_botezatu_thesis.pdf
3. CEAUȘU, Felicia. Motivația alegerii unui produs turistic rural. In: *Turismul rural românesc în contextul dezvoltării durabile. Actualitate și perspective*. Vol. XXIV. Iași: Ed: Tehnopress, 2011. pp. 63-69.
4. CROTENCO, Irina. Sistemul managementului strategic de dezvoltare a complexului turistic regional al Republicii Moldova. In: *Administrarea Publică*. 2017, nr. 2, pp. 149-154. [online], [citat 12 iunie 2018]. Disponibil: <http://aap.gov.md/files/publicatii/revista/articole/94/ro/Crotenco.pdf>
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a turismului „Turism 2020” și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia în anii 2014-2016. Anexa 1: nr. 338 din 19.05.2014. In: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*. 2014, nr. 127-133. [online], [citat 31 mai 2018]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=353037>
6. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la modul de repartizare a mijloacelor Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural: nr. 455 din 21.06.2017. In: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*. 2017, nr. 201-213. [online], [citat 3 iunie 2018]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=370674>
7. Lege pentru modificarea și completarea Codului funciar nr. 828/1991: nr. 236 din 17.11.2017. In: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*. 2017, nr. 441-450. [online], [citat 3 iunie 2018]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/373343%20/>
8. MIRON, V., MIRON, M., Krysztoforski, M., Weșierski J. *Agroturismul în Moldova: 10 pași pentru o afacere de succes*. Chișinău: Î.S. „Tipografia Centrală”, 2015. 200 p.
9. *Raport de evaluare a implementării Strategiei de Dezvoltare a Turismului în perioada 2003-2012*. Chișinău, 2012, 39 p. [online], [citat 28 mai 2018]. Disponibil: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:IqwluuYCM8YJ:www.cnp.md/ro/produse/monitorizarea-politicilor/economie/item/download/1144+&cd=2&hl=ro&ct=clnk&gl=md>
10. *Strategia de dezvoltare a turismului „Turism 2020”*, Anexa 1. [online], [citat 28 mai 2018]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/document/attachments/strategia_de_dezvoltare_a_turismului_turism_2020.pdf